

BUTLLETÍ DE LA COLÒNIA I VILA DE FORCALL

Bisgargis

ANY LVI

Nº 329

TARDOR 2017

DIPÒSIT LEGAL: B. 12.028-70

“Fira de Nadal”

Quadre a l'oli pintat a la fira pels
xiquets de Forcall.

Foto: Ismael Carbó

EDITORIAL

LAS ABARCAS DESIERTAS

Antes las fiestas de Navidad tenían un patrón establecido, tanto de comida como de regalos, ya que sólo los Reyes eran generosos. Algunos pensaban que el exótico Baltasar era una apuesta segura y, al verlo pasar en la calbata, gritaban que se acordara de aquello que más ilusión les hacía o lo que habían olvidado al escribir la carta. Hoy en día tenemos el "tío" en Catalunya, el papa Noel, el amigo invisible, el árbol, los reyes... es un esfuerzo dar con el obsequio adecuado a la persona y al bolsillo. Los niños tienen su propia dinámica y aquello que les gusta viene muchas veces determinado por la televisión, que es una apuesta segura. Los padres que no pueden adelantarse al día cinco, han de hacer largas colas en varios lugares y se llevan más de una frustración cuando el objeto de sus deseos se ha agotado. Ahora los niños duermen tranquilos, no como antes que estaban nerviosos, pendientes de cualquier ruido y permanecían quietos e inmóviles hasta las primeras luces, para despertar a los padres después de verificar, que los Reyes habían pasado, se habían tomado un chupito y habían dejado los paquetes. Ahora con gran ilusión ven los envoltorios en papeles brillantes de colores y bellos lazos adornados que forman rosetones encima de las cajas. Retiran impacientes los lazos, rompen el papel y abren con frenesí uno tras otro. Los padres al final recogen los papeles para reciclar y se encuentra

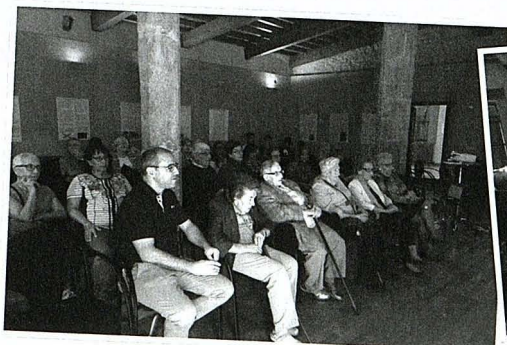
que el juguete más deseado está intacto en la caja y que sus hijos están jugando a recomponer el adorno en forma de flor que llevaba el lazo que lo envolvía...

No obstante, en esta España desigual sigue habiendo niños que pondrán los zapatos esperando un juguete y que no saben si les llegará. Para estos sigue siendo válida la poesía que Miguel Hernández escribió en plena guerra civil, enero de 1937, en una campaña de recogida de juguetes y que tituló "Las abarcas desiertas", comienza así;

Por el cinco de Enero
cada Enero ponía
mi calzado cabrero
a la ventana fría
Y encontraban los días
que derriban las puertas,
mis abarcas vacías,
mis abarcas desiertas.

Más de un jubilado se va a identificar con esas "abarcas desiertas", aunque los padres intentaban por todos los medios llenarla, una libreta, un lápiz un pequeño dulce. Ahora ya historia para muchos porque en dos generaciones hemos pasado de un extremo a otro. De momento hemos empezado el 2018 con buen pie, porque la lotería de la Colonia nos ha dado una pequeña alegría.

¡Enhorabuena!

ASSEMBLEA

El dissabte 14 d'octubre vam celebrar a Forcall l'Assemblea General de Socis 2017 de la nostra associació. L'acte va tenir lloc a la sala d'actes de l'ajuntament, amb una nodrida assistència de públic.

La jornada va començar amb la missa a l'església de l'Assumpció, oficiada per mossèn Juanjo. Seguidament, ja a la sala capitular de l'ajuntament, va començar l'assemblea pròpiament dita, seguint l'ordre del dia establert, conduïda per la nostra secretaria Llum Polo, amb les intervencions del vocal Sergio Bordás fent l'informe d'activitats de l'any 2016, del tresorer Jorge Fornell que va fer el balanç econòmic del 2016 i va presentar el pressupost pel 2017, del vicepresident Ismael Carbó, que va detallar les activitats previstes pel 2017, moltes d'elles ja realitzades, donat que l'assemblea la fem a la tardor, aquesta part de l'ordre del dia la va tancar el nostre president Ferran Sales amb l'informe de presidència i amb l'agraïment tant a l'ajuntament de Forcall com a la Generalitat Valenciana pel seu suport a la nostra associació. Seguidament, al torn de precis i preguntes, Antoni Eixarch ens va explicar la nova secció del butlletí Bisgargis, Esquitxos d'Història, destacant l'article dedicat a les monges de l'Hospital de Sant Pau procedents de la nostra comarca, que publiquem en aquest número.

El nostre president, en la seva intervenció, va comentar que pròximament s'ha de renovar la junta, recordant a tots i a totes que seria desitjable la presència de cares noves, per tal de revitalitzar la nostra entitat. Demanant la participació de tots els socis amb noves idees, tant per la nostra entitat com pel nostre ben volgut Butlletí Bisgargis.

Entre les activitats realitzades aquest any vam voler destacar la presentació de "La Ruta del Groc" que es va fer a l'estiu. A les parets de la sala d'actes encara pengen els panells explicatius d'aquesta ruta, per poder ser gaudits per tots els que estiguin interessats en el tema.

Acabada l'assemblea va tenir lloc la presentació de la publicació "Papers dels Ports de Morella" número 2, segona època, 2017, del Centre d'Estudis dels Ports, a càrrec d'Ernest Querol i amb la participació de Pep Querol, Dolors Vidal, Julià Pastor i Antoni Eixarch. Es va projectar un Power Point dels temes tractats a la revista.

Tot seguit ens vam traslladar al pavelló de dins, pel dinar de germanor, aquest any vam degustar una deliciosa paella de marisc elaborada per l'empresa familiar Càtering Parrillas, de Cretas, població de la veïna comarca del Matarranya, al finalitzar el dinar Dolors Vidal en va sorprendre amb una exhibició de les atxes d'espigol de Villores, la jornada es va allargar fins ben entrada la vesprada, amb l'actuació del dj forcalla Omar Guarch, conegut artísticament com a Omar Selektà.

IMATGES DE L'ASSEMBLEA

PAPERS DEL PORTS

LA CONSOLIDACIÓ DEL CENTRE D'ESTUDIS I DE LA REVISTA

L'any 2016 va estar l'any del nostre reviscolament: la publicació de la pàgina web del Centre d'Estudis dels Ports, donar a conèixer la nostra història i la nova època amb l'exposició dels 33 anys del Centre (a Morella, Villores, Sorita, el Forcall i Cincorres), i la publicació i presentació del primer número de la segona època de la revista *Papers dels Ports* de Morella tant de manera digital com en paper. Ara, el 2017, ha estat el de la consolidació del Centre d'Estudis i de la revista.

Vam acabar l'any inaugurant un cicle de converses que vam titular *Diàlegs dels Ports* d'hivern i de primavera. Així, el 30 de desembre de 2016 va tindre lloc el primer: *L'actualitat en un assaig: El despertar valencià*, de Víctor Maceda. Hi van conversar l'autor i Ximo Puig Ferrer, president de la Generalitat Valenciana.

I vam encetar l'any amb el diàleg del 3 de gener de 2017: *La guerra civil a la nostra comarca en una novel·la: El guardià de les trufes*, de Fèlix Edo. Hi van conversar l'autor i Joan Garí, professor i escriptor.

I vam continuar:

- El 22 d'abril de 2017: *Exposar i convèncer en un manual: Argumentació. Teoria i pràctica, d'Adolf Piquer*. Hi van conversar l'autor i Ernest Querol, professor de la UOC.

- El 29 d'abril de 2017: *La marca postmoderna en 2 recerques: Les marques ONGD. Del relat de la culpa al relat del consum i la redempció i (Tot) el que encara no saps de les marques*, de Pilar Alfonso. Hi van conversar l'autora i Andreu Casero, professor de la UJI.

- El 27 de maig de 2017: *La postguerra: la repressió i el maquis a la comarca en una investigació. Tragèdies silenciades. Repressió franquista i maquis a les comarques del nord del País Valencià*, de Raül González Devís. Hi van conversar l'autor i Violeta Tena, periodista.

Hem d'agrair a tots els qui hi han participat: els autors dels textos i els qui han dialogat amb ells i, com no, el nombrós i interessat públic que sempre hi ha intervingut amb preguntes ben pertinents. També l'Ajuntament de Morella per totes les facilitats que ens ha donat per

a organitzar el cicle així com per la seua col·laboració econòmica. Tot això, doncs, ens ha esperonat a organitzar un nou cicle per a l'any que ve.

Les presentacions del número 1 de la segona època de la revista *Papers dels Ports* de Morella i el viatge de l'exposició dels 33 anys del Centre d'Estudis dels Ports que ha continuat per cinc pobles més: a Portell, el 10 de març; a Vilafranca, el 15 d'abril; a la Mata, el 6 de maig; a la Todolella, el 21 d'agost; a Castell de Cabres, el 3 de setembre. I tenim el propòsit que l'exposició viatge a la resta de pobles de la comarca on farem la presentació del segon número.

I això és el que farem ara, presentar-vos la revista: hem continuat amb les fotos de la portada dels pobles per ordre alfabètic, ara ens toca va, doncs, Cincorres, després que hi van eixir Castellfort i Castell de Cabres (aquests dos primers amb fotos de Julio Carbó, col·laborador des de l'inici del CEP). Hem acordat que a partir d'aquest tercer número un fotògraf diferent farà la portada i aportarà algunes altres imatges més del poble. En aquesta edició és Miguel Àngel Troncho, a qui també volem agrair la seua col·laboració en diferents projectes del Centre d'Estudis, com ara la maquetació d'un llibre sobre l'any 1938 als Ports, de Ricard Martí.

També, per obrir-nos a les diferents arts, hem adoptat el criteri que a cada revista farà la contraportada un artista diferent, de qui també reproduïrem algunes de les seues obres. En la present revista és Paqui Fuster.

I si passem de les imatges a les lletres, en aquest número tenim dos articles d'art, dos d'educació, dos d'història i un d'etnologia.

Presentació de la publicació a l'assemblea

ESQUITXOS DE HISTÒRIA

per Antoni Eixarch Cardona i Carmen Ferrer Llop

FORCALL I LES MONGES DE L'HOSPITAL DE SANT PAU - 1ª PART

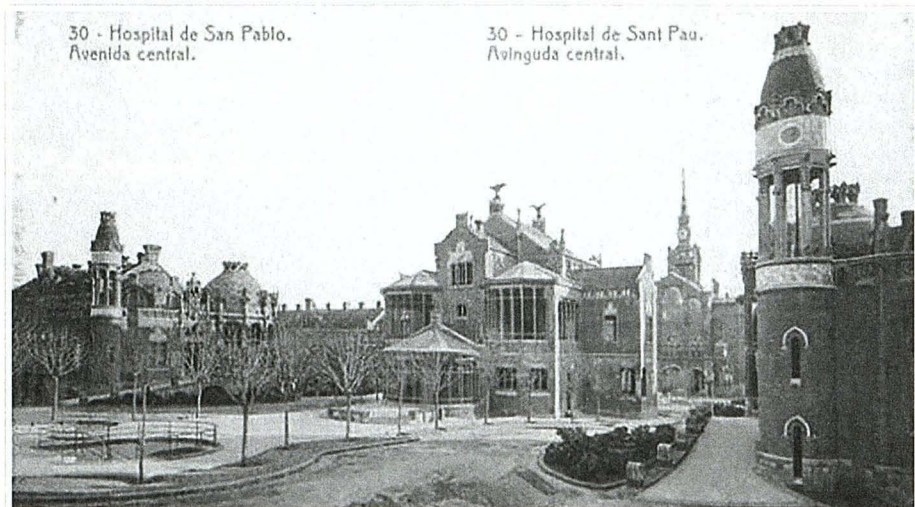
En una d'aquelles converses que es tenen a la llum de la lluna en les nits de l'estiu forcallà, sense cap motiu significat, va sortir el tema de les forcallanes que es van fer monges i van anar a exercir a l'Hospital de la Santa Creu i de Sant Pau de Barcelona. Ràpidament vam començar a dir noms i ens vam adonar de que havien estat moltes les que varen pertànyer a aquella Congregació. Això va ser decisiu per alguns forcallans que en una època on la sanitat pública estava molt restringida, van tenir facilitats per rebre un tractament adequat.

Consultat el llistat de les germanes, la relació de noms que hem analitzat s'inicia l'any 1792, quan es va fundar la Comunitat Hospitalària, i acaba el 1982. Confirmem que la majoria són de pobles propers a Barcelona i en menys nombre de les altres tres províncies catalanes. Les incorporacions de noves vocacions són inexistentes durant la guerra

del Francès (1808-1814)¹ i la guerra Civil Espanyola (1936-1939). La tendència canvia en la dècada dels anys 50 i s'incorporen en menor quantitat "postulantes" d'altres indrets com Andalusia, Aragó, Castella, Galícia, Navarra, la Rioja i València. La sorpresa va ser gran: quasi el 6% de les germanes censades abans del 1960 eren de la comarca d'Els Ports i d'aquestes el 42% de Forcall. El 1970 es manifesta una important inflexió, a partir d'aquest any les que ingressen són de nacionalitat colombiana.

Quins motius podrien tenir aquelles dones per incorporar-se a una comunitat religiosa constituïda i dedicada a un hospital d'una ciutat concreta, enlloc de fer-ho en una comunitat més tradicional i coneguda? Això és el que voldríem esbrinar.

Però abans serà interessant fer uns esquitxos de la història de l'Hospital i de la pròpia Congregació, per saber com s'ha entès du-

rant segles l'evolució de la sanitat hospitalària a Espanya.

A partir del s.IV és quan apareixen els primers hospitals en poblacions situades en les principals rutes comercials (Roma, Lió, Mèrida, Paris, Oviedo, Milà, Londres), però no serà fins l'any 802 que es consolidarà a Barcelona el primer. Se l'anomenà de "En Guitart". L'any 985 va ser derruït pel cabdill musulmà Almansor en l'atac que va destruir la ciutat. En el 1045 es reconstrueix al carrer de Moncada, aquesta vegada sota l'advocació de Santa Eulàlia. Allí van a parar leprosos, pudents, bojos, pobres i desgraciats.

Barcelona va ser una ciutat pionera en l'Europa medieval en disposar d'hospitals i entre el s. XII i XIII, se'n construïren uns quants², tant dins muralla com als afores. Alguns d'aquests feien també la funció d'hostatgeria de pobres i de viatgers i era zona obligada de quarantena als nouvinguts a la ciutat en prevenció de contagis en les èpoques d'epidèmies i malalties contagioses. Totes aquestes institucions eren creades per ordres religioses o per nobles i particulars amb bona disposició econòmica. Els seus ingressos per manutenció provenien de la caritat ciutadana i de cortesans, així com de comerciants i mercaders de bona fe que compraven amb aquestes almoines un "trosset de cel". L'hospital era el lloc on es recollia la part de la població que era rebutjada, mentre que als infecciosos se'ls tenia controlats fora muralla. La gent benestant era atesa a casa i no anava als hospitals. Era un fet socialment menyspreable i representava un alt risc de contagi.

A meitat del s.XIII els hospitals es van agrupar i donada la importància que se'ls reconeix, es crea una junta administrativa participada per dos canonges i dos ciutadans notables. Molt Illustre Administració, "la MIA", que actua amb plens poders sense dependència ni subjecció a cap jutge, eclesiàstic ni seglar. L'any 1401, el rei Martí l'Humà serà el gran impulsor d'un nou hospital: el de la Santa Creu. A més d'una important

donació econòmica, va concedir una sèrie de privilegis per a la seva construcció, com autoritzar la utilització de sorra de les drasanes, pedra de les canteres de Montjuïc i disposar de la mà d'obra gratuïta dels gremis de Barcelona. Fins i tot el papa Luna, Benedicto XIII, des d'Avinyó donarà la "Bula fundacional". Els s.XVI i XVII són difícils per la ciutat però l'Hospital va creixent fins meitat del s.XVIII. El recolzament econòmic de la població va ser constant, així com els privilegis que atorgaren papes i autoritats eclesiàstiques i civils com per exemple, el dret d'heretar els bens de la gent que moria sense testar i sense hereus legítims.

En el s.XIX l'Hospital de la Santa Creu desenvolupà una gran activitat docent, científica i d'acollida, però el fort creixement de la ciutat i la constant evolució de la medicina el fa tornar obsolet, sent necessari donar fi a quasi cinc segles de servei a la societat. Caldrà construir-ne un de nou. Gràcies a l'acord dels marmessors d'un important banquer català resident a Paris -el llegat de D. Pau Gil Serra- s'inicià la construcció d'un modern centre hospitalari -avui en dia mostra de la millor arquitectura modernista- dissenyat amb les més recents innovacions tecnològiques i mèdiques de l'època, sota l'advocació de Sant Pau. Es construeixen 27 edificis dels 46 previstos en total i passa a denominar-se Hospital de la Santa Creu i de Sant Pau. El recinte queda immers dins el desenvolupament del Pla Cerdà de l'eixample. El 1929 s'acaba la segona fase i 80 anys més tard, el 2009, s'habiliten unes noves instal·lacions, per garantir la qualitat assistencial.

Ara que ja tenim un esquitx de la història de l'Hospital pel que fa referència a la seva constitució física i orgànica, pots en fem un comentari de com es consolida la Congregació de les nostres monges hospitalàries, que atengueren i cuidaren a tota classe de malats i necessitats.

Cal tenir en compte la importància dels edificis, però també de l'atenció sanitària, el recolzament afectiu als malats, la roba, el menjar, la neteja... La bona voluntat de

la gent i diferents organitzacions van tenir cura de cobrir aquestes necessitats.

Des de l'edat mitjana persones caritatives visitaven i donaven auxili als malats. Algunes s'unirien i formarien collectivitats de seglars que serien l'origen de pies associacions i confraries. Se les coneixeria com Germandats Hospitalàries. Al fusionar-se, com s'ha dit anteriorment, els hospitals barcelonins, les germandats vinculades a aquests hospitals varen desaparèixer i s'instituí una única anomenada Confraria de la Santa Creu. Els seus confreres, a part de visitar als malats, estaven obligats a entregar una quantitat de diners a l'ingressar a la confraria i una deixa en el seu testament. Aquest sistema conformarà la base de la Congregació de les Germanes Hospitalàries de la Santa Creu de Barcelona.

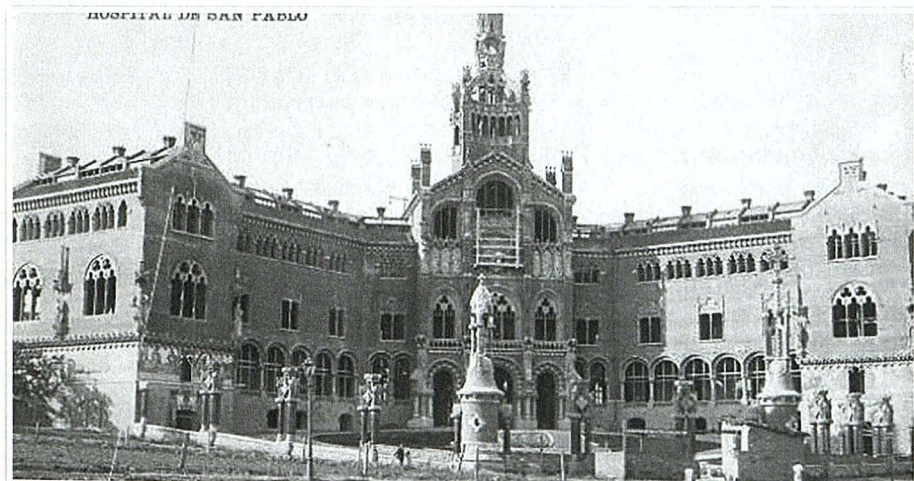
A finals del s. XVI Els pares jesuïtes³ fundaren la Congregació de la Nativitat de Nostra Senyora, integrada per seglars i dedicada a l'assistència caritativa a la ciutat i en especial a l'Hospital de la Santa Creu.

El 1730, donat que la presència de personal masculí atenet a les dones malaltes no estava ben vist ni autoritzat, un cirurgià, el Dr. Francesc Darder, resol el problema creant una fundació femenina, "Causa Pia Darder de la Congregació de la Nativitat de Nostra Senyora" que entrarà dins l'organització de

l'Hospital de la Santa Creu y atendrá les pacients. Se les anomenava "darderes".

El 1780 les necessitats del hospital s'agreugen. Un grup de comerciants decideixen dedicar-se al servei dels pobres i malats i 4 anys més tard, es constitueix la Germandat de Germans de la Caritat que seran també acceptats per la MIA. El 1868 els Germans de la Caritat queden vinculats a l'Ordre de Sant Joan de Déu.

El 1790 s'incorporen a l'Hospital "Les Filles de la Caritat", congregació d'origen francès, amb el recolzament de la Causa Pia del Marqués de Llupià. Tot i tenir un contracte d'assistència amb l'administració es creà un conflicte d'interessos amb les anomenades "darderes" que havien crescut substancialment. En aquest assumpte la MIA pot ser no actuà amb prou equitat i la història ha donat lloc a moltes interpretacions al substituir-les progressivament per les "Les Filles de la Caritat" que també van ser acomiadades dos anys més tard quedant només una germana i quatre novícies. El conflicte va tenir molta ressonància i fins i tot va intervenir el capità general de Catalunya. Davant d'aquestes circumstàncies tan desagradables, es va crear una nova fundació amb la mateixa finalitat que l'anterior. La monja i les novícies van acceptar les noves condicions; acabava de néixer la Comunitat de les

Germanes Hospitalàries de l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona.

Els primers anys varen ser molt difícils, malgrat el nombre de germanes que anava en augment, la precarietat de mitjans i de metges i cirurgians era notable ja que l'exèrcit els reclutava a tots per anar a la guerra contra els revolucionaris francesos i això comportava un augment de malalts i ferits. Totes les germanes continuaren al seu lloc atenent els hospitalitzats d'ambdós bàndols.

Van patir també durant la primera guerra carlina, quan el general Espartero bombardejà Barcelona el 1842 i l'Hospital queda malmès. Les lleis desamortitzadores de 1836 i 1841 afecten negativament la beneficència i l'Hospital pateix penúria i inestabilitat tant per defensar el seu patrimoni com per la continuïtat de les germanes. Els aldarulls de la Setmana Tràgica el 1909 a on es van cremar esglésies i convents, van repercutir negativament en la vida de les monges.

El 1927 és un any molt important en la vida de la Comunitat, que es re-fundava com a Congregació religiosa de votos simples, amb el nom de Germanes Hospitalàries de la Santa Creu. Un any més tard, les germanes signen un nou conveni i 63 es traslladen al nou Hospital on disposaran d'una nova casa comunitària. La seva feina era cuidar de les infermeries de dones, dispensaris, laboratoris, cuina, farmàcia, rentat i planxat, a més de dirigir a 140 infermeres i a les subalternes de neteja, organització dels pavellons i oficines, trasllat de malats i cura del material sanitari. Els germans en nombre de 18 s'ocuparien de la direcció de 80 infermers i mossos de neteja.

Durant la guerra Civil Espanyola la Congregació es va dispersar i en alguna mesura fou expulsada de la Casa Convent que tenien dins l'Hospital, però al finalitzar el conflicte les germanes tornaren als seus llocs de treball. No ho van fer el germans perquè malauradament la gran majoria havia perdut la vida i van ser les monges que van

dirigir també els pavellons i departaments d'homes. L'Hospital va tenir que ser reparat i restaurat tornant a la normalitat el 1942.

La Congregació va tenir una forta expansió i va obrir varies fundacions fora de Barcelona. Tan mateix al propi Hospital va haver problemes de reconversió en les feines i responsabilitats de les germanes, cada vegada més especialitzades, i el 1974 la Congregació es va veure forçada a signar un nou conveni i a partir de 1976 es van anant retirant dels diferents departaments de l'Hospital. Al nou Hospital de La Santa Creu i de Sant Pau no hi va anar cap germana com a membre de la Congregació. La Congregació manté la Cúria General i el Noviciat a Barcelona i la seva labor continua sent l'atenció a malats i la gestió de llars de gent gran i d'infants.

Que feien les nostres forcallanes en aquesta Congregació? Qui eren?. On van estar?. En el proper "Bisgargis" farem un esquitx de la història d'aquestes dones i inclourem la bibliografia que hem consultat.

- (1) Catalunya va ser annexionada a França durant els anys 1812 al 1814 final de la guerra.
- (2) Els més importants: el de Santa Eulàlia o de la Canonja o Hospital de la Santa Creu i de Santa Eulàlia, el d'en Colom, el d'en Marcus, d'en Vilar o de Sant Matías, el Desvilar o de la Almoina o de la Ciutat o de Santa Marta, el de Sant Llätzer o de Santa Margarida, i el de Sta. M^a del Camp. Primer es van fusionar l'hospital de Santa Eulàlia i el d'en Colom, i posteriorment es van afegir el d'en Marcus, el d'en Vilar i el Desvilar. El resultat va ser la creació d l'Hospital o Casa de la Santa Creu.
- (3) Els jesuïtes foren expulsats d'Espanya el 1767.

AGRAÏMENT

El nostre agraïment a la Germana Rosa Blanca Segura Palacios, Secretària General de la Congregació, per la seva amabilitat i per les facilitats que ens ha donat per poder escriure aquest article.

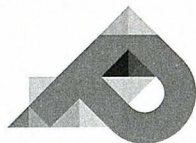

EL PLA DE COMPETITIVITAT TURÍSTICA DE LA MANCOMUNITAT COMARCAL ELS PORTS

Al llarg de l'any 2016 va començar a la comarca un projecte que pretén impulsar turísticament els municipis que formen part de la Mancomunitat comarcal Els Ports. Amb la signatura del conveni de col·laboració entre aquesta entitat i l'Agència Valenciana del Turisme, el Patronat de Turisme de Castelló "Costa Azahar" i Asetmico, l'Associació d'empresaris turístics de Morella i Comarca, es van emprendre unes línies de treball, amb l'objectiu de desenvolupar nous productes turístics, atorgar als empresaris eines per facilitar la seua feina i crear sinergies entre ells i les administracions, per tal d'assolir una major competitivitat en matèria de turisme a la zona.

Així, el Pla de Competitivitat consta de tres anys de feina, 2016, 2017 i 2018, amb un pressupost aproximat de 300.000 euros per any.

Al llarg d'aquest temps, s'han portat endavant diverses línies de treball: la creació d'una marca que identifica la zona, que li dona una imatge conjunta i que serveix per a començar a treballar units pel turisme comarcal. La marca "Els Ports" es representa amb la lletra P de "Ports" en forma de muntanya, i va acompanyada de l'eslògan "és autèntic". Així, dins d'aquesta marca

ELS PORTS

és Autèntic

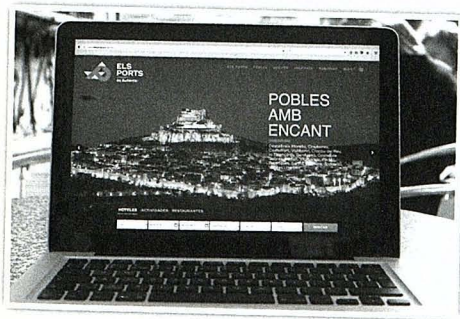
s'estan desenvolupant nous productes turístics: "Els Ports és camins", "Els Ports és BTT", "Els Ports és gastronomia", "Els Ports és patrimoni", etc.

Al mateix temps, s'ha creat un portal web, www.elsports.es que serveix com a plataforma de reserves de tots els serveis, allotjaments, restaurants o activitats vinculades al turisme a la comarca.

A més d'això, s'han adequat petits espais amb encant dels diferents municipis, com les parets de pedra a l'entorn de la Font de l'Om a Forcall, s'han dissenyat i imprès fullets turístics i s'han adequat alguns senders homologats de la comarca que estaven en mal estat.

Així mateix, des de l'any passat va començar el repte de crear un gran sender homologat que uneix alguns dels municipis de la comarca, feina que actualment està finalitzada i que al llarg d'aquest 2018, tots i totes podrem gaudir.

Es tracta d'un sender de Gran Recorregut (GR) que compta amb 15 etapes i un total de 166 km. Aquest està tematitzat, és a dir, que cada etapa està dedicada a un dels aspectes més genuïns, tant naturals com arquitectònics, històrics, culturals, etc. que

tenim al llarg i ample de la nostra terra. Els veïns i visitants podran gaudir dels antics camins que unien les diferents poblacions entre muntanyes i valls i aprendre un poc més sobre la comarca. Forcall està enmig d'aquesta ruta, sent el final de l'etapa 6 que ve de Todolella pel mas de Sebastiana i la moleta dels Frares i el principi de l'etapa 7, que uneix el nostre municipi amb Villoses pel riu Bergantes fins a Ortells i Xiva. Pels llocs per on transcorre el sender, les temàtiques a les quals van dedicades aquestes dues etapes forcallanes són l'arqueologia i el riu Bergantes.

Queda un any per seguir treballant en nous projectes, llançar aquesta i altres iniciatives,

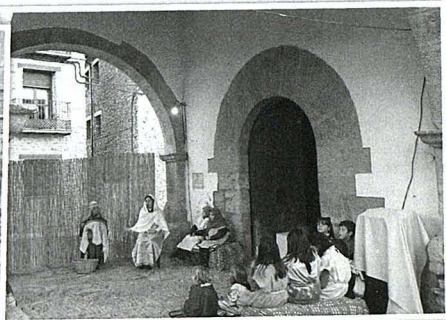
i és intenció de la Mancomunitat comptar amb la participació i implicació de la gent dels diferents municipis, per tal d'assolir el màxim aprofitament dels recursos que tenim, creant nous materials publicitaris, campanyes com la d'"Els Ports és Sant Antoni", dedicada a donar publicitat conjunta d'aquesta important celebració en tots els pobles de la comarca, tenint com a protagonista la Santantonà forcallana, donar suport econòmic a les diferents proves esportives, com la del Btrail Socarrats, etc.

Mònica Segura

ESTEL DELS PORTS

Estel dels Ports la llum del mon, es el nom del pessebre vivent que es va fer a Cincorres el dissabte 30 de desembre de 2017, coincidint amb la celebració aquest any els 150 anys de la Ermita de la Mare de Deu de Gracia. Entre preparació i actors 200 persones han estat treballant per dur a terme aquest pessebre vivent que de forma itinerant es va fent als diferents pobles de la nostra comarca. Va ser un èxit tant d'organització com d'assistència de públic.

Les diverses escenes es van recrear al llarg dels racons més bonics del poble, moltes cases es van obrir per ser visitades i representar vells oficis cincorranos, també es va poder visitar un interessantíssim museu etnològic, el museu de paleontologia i el de la faixa. També es va poder comprar productes de comerç just i col·laborar el la reparació dels cabirons de fusta de l'església, afectada per les termites.

ESTUDI DEL PATRIMONI DE FORCALLA

El paisatge com a patrimoni. (Conclusions)

El paisatge forma part del nostre patrimoni, una afirmació coneguda per quasi tots. El que no és tant conegut és quins són els elements del paisatge, quin valor tenen i la seva importància per considerar el paisatge com a patrimoni.

El Projecte Patrimoni, presentat el 2015, respecte al paisatge el que vol és mostrar quins elements en formen part i quin coneixement o estudis s'han fet.

La nostra guia ha estat el llibre "El paisatge a l'interior de Castelló", de Ricard Pitarch i Garcia, publicat a l'editorial Antinea.

Les muntanyes i, en el nostre cas, les moles, són els primers elements que reconixeríem com a component del paisatge. El primer que hem d'estudiar són els elements de formació i dels condicionants que el modelen, geologia, geomorfologia, relleu, climatologia, anomenats components abiòtics. Un cop establertes aquestes bases passem a l'estudi de la vegetació natural i la introduïda per l'home, són els components biòtics, i per lligar-ho tot s'estudien els components antròpics, els creats per l'home, que modifiquen o alteren el nostre paisatge.

Tots aquests elements els tenim, els veiem o no. Els més importants són: els dipòsits de margues, argiles i calcàries de l'era secundària del Cretàcic que formen les nostres moles, mol poc plegades i retallades pels rius.

El bosc és un altre element. A Forcall podem afirmar que tots els boscos que tenim han estat modificats per l'acció de l'home pel seu aprofitament, els pins, els roures i les carrasques, que poden ser naturals estant on els podem aprofitar, tots els terrenys més o menys plans de bosc s'han tallat per fer bancals, creant un altre element del nostre paisatge, els bancals, amb les seves parets i camins que havien de permetre l'accés dels animals per poder llaurar els camps i carretjar la collita.

Els rius i l'aigua també són molt definitoris del nostre patrimoni. L'aprofitament de l'aigua dels rius ha permès la construcció de molins, segurament anteriors a les hortes, amb les seves sèquies i assuts. Paral·lelament els drets i deures dels regants, conflictes i acords i a la societat de regants.

L'ocupació per part de l'home de l'espai, a part dels bancals i les hortes, es produeix amb la construcció dels masos, que ara anomenaríem cèl·lules productives o empreses, però que

són molt més. El llibre publicat per l'ajuntament sobre els masos és una eina imprescindible pel coneixement d'aquest patrimoni.

Altres construccions també formen part del nostre paisatge. Les neveres, en el nostre cas dintre del poble, i els elements religiosos, capelles, ermites i peïrons, aquests elements visualment poc rellevants en canvi tenen un valor antropològic molt important, només cal pensar en Sant Cristòfol.

L'acció de l'Home no sempre és tan ecològica com l'ocupació dels masos, on la sostenibilitat era vital. Hi ha factors de fort impacte, com les riades i els incendis, altres de construcció com les línies d'alta tensió, aerogeneradors, vies de comunicació (carreteres i pistes) i restauracions com la del riu.

Si algun element permet la revalorització del nostre paisatge, és l'esport i especialment l'excursionisme, les rutes que passem, marçades o no, també formen part del paisatge.

Tot aquest inventari d'elements és la mostra de tots els temes que tenim per estudiar, però també és una excusa per sortir a caminar i descobrir-los, quasi tots els elements de què he parlat es poden veure sense molts problemes, el que cal és reconeix-los i valorar-los com cal.

Per part meua donaria el plantejament del capítol "Paisatge" com a acabat, en alguns temes he incidit més, en altres els especialistes ens poden informar millor. Les dues excursions que hem fet han mostrat una mica més el paisatge, a part de les fotografies. A l'eixida pel riu vam mostrar la vegetació de ribera, els seus canvis al llarg de l'any i la restauració del riu. A la pujada a la mola de Roc els estrats geològics amb la formació "Forcall" i algunes de les plantes de la mola, qualsevol sortida té molts d'aquests elements.

Hi ha dos temes relatius al paisatge que no hem tractat: les primeres ocupacions, que estudia la paleontologia i l'arqueologia; i les poblacions, en aquest cas el Poble, que tractarem en dos capítols a part.

Fa alguns anys em va arribar una notícia, a la comarca del Priorat volen presentar el seu paisatge com a patrimoni de la Humanitat, no tenen grans muntanyes ni formacions geològiques, però una transformació intensa de tot l'espai per la plantació de les vinyes.

El paisatge és sobretot una construcció humana.

Ismael Carbó

HALLOWEEN

per Marló Valles

El passat dimarts 31 d'Octubre, es va celebrar la nit de **Halloween**. Aquesta és una festivitat tradicional anglosaxona en què els xiquets i les xiquetes es disfressen i van de casa en casa dient: "**trick or treat**" que vol dir broma o regal. Aquesta costum s'ha estès ràpidament per quasi tot el món, fins i tot ha arribat a Forcall.

Des de fa un parell d'anys els xiquets i xiquetes del poble esperen en il·lusió aquest dia, i es reuneixen el vespre del dia de Tots Sants a la plaça del poble disfressats de vampirs, bruixes, dimonis, ... i van passejant pel poble i tocant les portes de moltes cases on els esperen per a donar-los llepolies i dolços.

MILLORES EN EL PATRIMONI FORCALLÀ

per Ximo Segura

Estendards de l'església. Durant els darrers anys, l'Associació de Pensionistes i Jubilats "Bisgargis" va renovar la bandera de Santa Ana del temple parroquial. Aquesta presentava problemes en tot el teixit originats pel pas del temps. Algunes associades es van encarregar de quasi tots els treballs aprofitant el serrell per ser més vistós i algunes boles del capdamunt. La bandera de la Puríssima també ha tingut una renovació que calia. El pas del temps malmet els teixits que ara ja ha estat renovat totalment.

Coixins a la capella de Sant Victor. Els coixins de la capella no s'adaptaven massa bé als bancs nous del col·legi de Santa Ana. Algunes persones van decidir canviar i millorar els coixins. Després dels donatius de forcallanes i forcallans, la capella del patró forcallà presenta una millor cara, augmentant molt la comoditat dels bancs.

El **Calvari** de Forcall és un dels llocs més atractius de la població, pel contingut monumental i pel vegetal. La construcció original data de 1886, però dotze capelletes van ser destruïdes durant la guerra Civil del segle XX. Els Paulinos el va restaurar l'any 1969. Aquesta família va contribuir enormement a la recuperació de béns a Forcall. Els gegants també van ser sufragats per ells. Des de fa uns anys, una família forcallana vetlla per la conservació d'aquest espai que a més és un dels més apreciats pels turistes. Segurament tindreu a la ment, alguna imatge del pessebre vivent de l'any 2012. De nit, amb una il·luminació mínima i senzilla el lloc encara estava més vistós. El mateix va

passar amb la música de cambra a Sant Josep a l'estiu del 2016.

Dels excedents de les dues primers actuacions es van netejar, llimar i pintar les portes de les capelletes del Via Crucis. Un forcallà especialista en l'art de tractar la fusta va treballar les portes, les va netejar i les va pintar. Aquests treballs han deixat les ventalles amb un aspecte nou. A més, durant els treballs esmentats es van observar que algunes capelletes presentaven problemes estructurals. Poc a poc s'anirà treballant i s'intentarà solucionar.

Camí de l'ermita. A hora de tancar aquest text, ja es porten quatre vesprades de neteja i adequació del camí de l'ermita. Un espai molt estimat per forcallanes i forcallans que el pas del temps ha degradat per les pluges i la manca de manteniment. Neteja d'herbes, millora de les canals de drenatge, construcció de rases per igualar el camí, anivellat del camí, poda d'arbres... són algunes de les actuacions que ara mateix encara no han arribat a la meitat de la costera. Una vintena de veïnes i veïns han col·laborat, fet que cal agrair. Esperem que per a la pujada de dilluns de Pasqua puguem gaudir d'aquest camí en unes condicions òptimes, o almenys, molt millorat.

Ermita de la Verge de la Consolació. Les escasses pluges de tardor van palesar un altre problema al recinte maria de la patrona forcallana. En algun espai de la teulada hi havia filtracions. Alguns veïns van avisar en fer una visita a la Mare de Déu de la Consolació. El fet es va comunicar a mossèn

Abans i després de l'actuació al camí de l'ermita.

Juanjo Roca actuant ràpidament per evitar que el problema s'agregés. Les obres han estat realitzades per l'empresa de construccions de Manuel Martí.

Durant l'agost es van entrar les peanyes des de la cotxera fins al temple parroquial. **Les rampes de fusta** estaven malmeses pel pas del temps cedint al pes de la peanya de fusta de la marededéu. En una actuació ràpida, es van arreglar ambdues rampes. En la reparació han actuat els germans Aguilar, fusters.

La neteja exterior del **campanar** que ha anat assumint diferents persones del Club Esportiu Xafa-roques Forcall en les darreres campanyes va propiciar la neteja interior, de la qual encara queda per netejar l'espai dels campaners. Després de la primera i intensa neteja del campanar, del qual es van treure més de 1000 quilograms de fem de colom; es van iniciar les visites que es van explicar en el darrer exemplar d'aquest butlletí. Sabem que els coloms embruten molt i tan prompte com sigui possible pujarem novament per netejar la part exterior de l'edifici més visible de la nostra vila.

A banda, altres actuacions com la neteja parcial dels **camins de Les Parres i de**

Luco pel Club Esportiu Xafa-roques Forcall per al gaudi cultural i esportiu. Assagadors històrics que conduïen als pobles limítrofs de Terol. Darrerament, integrants del club han tallat l'heura de la paret de tàpia i han reparat les filtracions d'aigua a la seu del Xafa-roques -vestidors de l'antic poliesportiu que ens ha cedit l'Ajuntament de Forcall-. Aquestes persones han treballat debades, mentre el material ha estat finançat pel consistori.

A totes les persones que han contribuït en la millora del patrimoni forcallà cal estar ben agraïts. Les que han donat diners per a millorar o restaurar elements de culte; o aquelles que han aportat esforç, temps i material per reparar camins, edificis o monuments. Sabeu que les tasques no estan finalitzades -ni molt menys- i qualsevol forcallà o forcallana pot col·laborar en els treballs.

Queden altres projectes dels quals s'anirà informant poc a poc.

Moltíssimes gràcies a tothom.

SANTA CECILIA

El dia 30 de desembre el grup de dolçainers i tabaleters de Forcall va celebrar de festa de Santa Cecília, patrona de la música. Va ser un dia intens, amb cercavila pels carrers del poble i dinar de germanor. A les imatges que il·lustren aquestes línies veiem uns moments de la diada.

DEPORTES por Fermin Peris

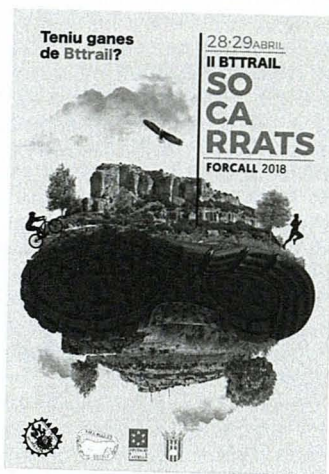
FUTBOL

Un año más Forcall albergara dos equipos de fútbol, siendo en la primera vuelta los alevines y los benjamines A los que jugaran y en la segunda vuelta jugaran los benjamines B y los prebenjamines, mientras en Villafranca del Cid lo harán, al contrario, los otros equipos de Els Ports F. C. que jugaran en la temporada 2017-2018 serán el juvenil en Morella y los cadetes e infantiles en Cincorres.

La plantilla del alevín este año está formada por Luis Bellés, Edgar Gutierrez, Marc Marín, Albert Fabregat, Bruno Herrero, Pau Meseguer, Alex Milian, Vitorino Milian, Iker Orega, Jesús Roda, Ramon Safont, Daniel Tena, Ferran Sancho, Alejandro Querol y David Zadvydes, siendo su entrenador Jordi Zapater.

La plantilla del benjamín A la forman Alex Adell, Andrei Chivu, David Antolín, Adrià Ejarque, Diego Ferre, Jorge Gil, Adán Milian, Pau Querol, Iván Ibáñez, Ángel Prats, Iván Sabater, Marc Sánchez y Xavi Frasnó, siendo el entrenador Mario Querol.

Como mantener estos equipos cuesta mucho dinero, para este año la directiva ha puesto en marcha una novedosa idea, que consiste en vender álbumes y cromos de futbolistas, pero con la diferencia que los equipos y futbolistas en vez de ser de equipos de primera división, son los equipos y jugadores de la comarca que forman Els Ports F. C., siendo la aceptación de la iniciativa tan favorable que en la primera semana se agotaron todos los álbumes y cromos, teniendo que hacer dos pedidos más.

BTRAIL SOCARRATS

Ya está en marcha la II edición de la BTRAIL Socarrats, que se celebrará en Forcall los días 28 y 29 de abril, en la imagen podemos ver el cartel anunciador.

SANSILVESTRE FORCALLANA

El último día del año Forcall a celebrado su particular carrera de San Silvestre, se inscribieron más de 80 corredores, de todas las edades, muchos de ellos disfrazados para la ocasión, como manda la tradición. Al final una chocolatada ayudó a reponer fuerzas a todos los participantes. Podéis ver unos instantes de la carrera en la contraportada.

RECEPTARI: OLLA I SOPA

Un dels plats més preparats a Forcall, com a molts altres llocs, és el caldo i la sopa, una cuina d'aprofitament i també de festa. Als anys 60 del s. XX era molt utilitzat per les celebracions, primer un entremès, després la sopa i les croquetes, el segon plat, la carn, que podia ser ternasco, després podria ser que hi hagués un altre plat de carn guisada, conill o pollastre en ametlles. Cal pensar que una paella o un pollastre també eren plats de festa en aquells anys

Per fer el caldo es posen molts ingredients i depenien de les possibilitats.

El dia de l'assemblea de la Colònia vaig poder recollir les receptes de tres cuineres, no cal dir que van eixir molts altres temes, que formen part de la seva vida, al cas, les receptes de les joves cuineres són les següents.

Amelia Oliet (ca Malejo): posava els cigrons a remulla el dia anterior. En una olla de ferro posava l'aigua i els cigrons, una poteta de gorrino, una mica de cansalada, orella, i una botifarra o dos, de les de casa. D'eixe caldo es feia la sopa, on es posava sopa maravilla o semoleta i dos ous batuts.

Consuelo Guardiola (la Rasina): la primera recepta és aquesta; si tinguéssim oli i uns granets de sal fariem una rica sopa amb uns trossos de pa, després ja hem parlat del caldo. Consuelo posava poteta, pit de pollastre, orella, esquinàs, un os de pernil. I això era tota una menjada, si sobrava caldo, es posava en un topi al foc amb uns fideus i era boníssim. Afegir l'ou regirat, a casa seua era complicat, només tenien una gallina i els ous estaven molt buscats, un ou fregit es feia quan volia la gallina i ponia un ou. Consuelo diu que no va tenir dos quinzets fins que es va casar.

Rosa Garcia (Rosita de Caldero): Posava un osset de gorrino, potetes de corder, poteta de gorrino, cansalada, botifarreta, cigrons

Les joves cuineres, Amelia, Consuelo i Rosita.

o fesols, el que es tenia, també pataca i una penca de card. La sopa la feia de fideus.

La penca de card i les pataques també van ser reconeguts com a ingredients de les altres olles, però igual que passava amb els cigrons i fesols, també passava amb els altres ingredients, es posava el que tenien. Elvira Querol comenta que l'olla la posaven tots els dies i el caldo o el guisat era el plat de cada dia

A l'imaginar una olla i un foc ara pensem en el que tenim, olles d'alumini o d'acer inoxidable i cuines de gas o plaques vitroceràmiques, igualment els ingredients són de la carnisseria o de la verduleria. En la nostra Olla, tot era de casa, el foc el de terra, l'olla de ferro es penjava del calderís, una cadena per aguantar-la, i la sopa es feia en un topi, una gerra de terra amb una anseta, arriat-la al foc i se servia en plats i es menjava en culleres de metall, però en ve al cap la imatge de menjar directament del topi amb una cullera de fusta.

Com és natural no hem parlat de quantitats, ni de tems, ni de temperatures, però la recepta crec que ens ensenya una part molt important de la cultura i tradició a Forcall.

Ismael Carbó

EL TEMPS per Miguel Rodés. Gràfics Laia Ferrer.

Aquesta tardor s'ha caracteritzat per la manca quasi total de precipitacions en forma de pluja, al llarg de quatre mesos tan sols hem pogut mesurar un total de 26 l/m², és molt poc.

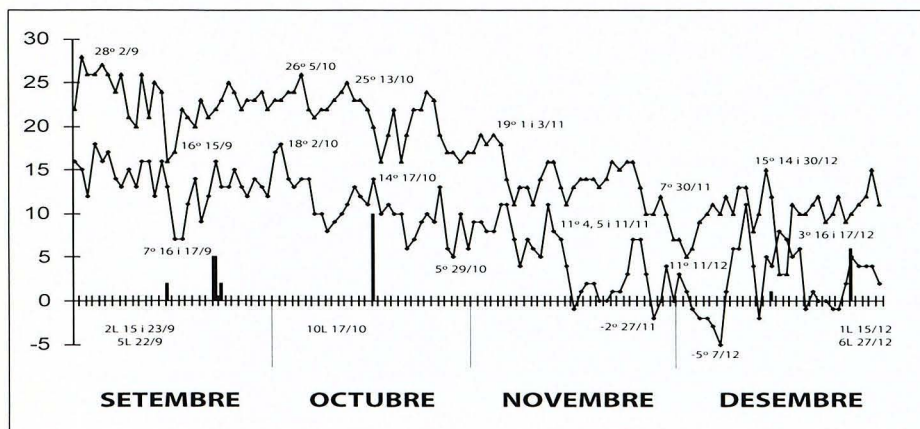
El mes de setembre la temperatura màxima ha estat de 28° el dia 2, molt constant al llarg del mes, llevat d'una petita davallada a mitjans de mes, amb una temperatura diürna de 16° el dia 15, les nits també ha estat prou caloroses, 17° el dia 6, amb unes mínimes de 7° els dies 16 i 17, poc més a destacar, els dies van ser molt assolellats i solament va ploure tímidament els dies 15, 22 i 23, amb un total de 9 l/m².

El mes d'octubre similar, amb una màxima de 26° el dia 5 i una mínima diürna de 16° els dies 18, 21 i 29, pel que fa a les nits, 18° el dia 2 i una mínima de 5° el dia 29, solament va ploure el dia 17, mesurant-se 10 l/m², res més a destacar.

El novembre va començar igual, amb una baixada significativa de la temperatura nocturna a partir de meitat de mes, la màxima diürna va ser de 19° els dies 1 i 3 arribant als 7° el darrer dia de mes, a les nits la màxima van ser els 11° dels dies 4 i 5, però el dia 27 vam arribar als -2°. No va ploure cap dia, zero precipitacions, però el vent va estar present al llarg de la primera meitat del mes, destacant les fortes ràfegues de vent de l'oest.

El mes de desembre va començar molt fred, amb mínimes negatives de fins a -5° el dia 7, la nit menys freda va ser la del dia 11 amb 11°, però va ser excepcional, en contrast els dies van ser més suaus, la màxima els 15° dels dies 14 i 30 i la mínima diürna els 3° dels dies 16 i 17. Va ploure molt poc, els dies 15 i 27, 7 l/m² en total, el vent de l'oest va bufar, a estones fort i a ràfegues, els dies 10, 18, 27 i 28.

	Mitjana màxima	Mitjana mínima	Total pluja	Màxim vent
Setembre	23 ^o	13'14 ^o	9 l/m ²	
Octubre	21'3 ^o	10'7 ^o	10 l/m ²	
Novembre	13'8 ^o	4'5 ^o	0 l/m ²	2 a 5 i 9 a 13 oest
Desembre	10 ^o	2'4 ^o	7 l/m ²	10, 18, 27 i 28 oest

PULSO FORCALLANO

■ SUMINISTRO DE AGUA. PROBLEMAS DE CAL

Uno de los problemas más importantes que tiene actualmente Forcall, es la falta de presión en la zona desde la Plaza dirección a la Todolella. Así este problema fue detectado las pasadas pascuas con afección a buena parte del pueblo. No obstante, fue en la feria Ibero-romana cuando el problema y ante la llegada del calor (que hace que la cal precipite más), se acrecentó. Se tuvo que cortar el suministro durante varios días. Se empezó a actuar entonces desde el depósito de abastecimiento hacia la población; así al inicio desde el depósito se encontró algún taponamiento y se sustituyeron unos 200 metros de tuberías, reforzando además la salida del agua del mismo. Así se empezó a trabajar más cerca del pueblo, junto al puente, donde llega la general y se ramifica. Con estas actuaciones y al tener que cortar el agua, se detectó que la presión era cada vez menor y que era un problema de la entrada de la general, faltando por determinar el punto exacto donde podía encontrarse el taponamiento. Finalmente se encontró un tapón importante justo en la entrada del pueblo, por lo que se tuvo que realizar una derivación por otro punto ante la dificultad de poder desatascar este punto. En principio parecía que la presión había vuelto de nuevo a la mayoría de las casas, contando además las dimensiones del taponamiento de la general.

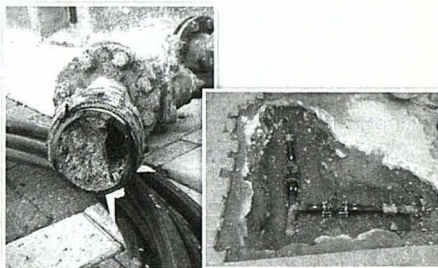
No obstante, llegado el principio del agosto y ante la llegada de más gente se empezó a percibir de nuevo falta de presión en la zona alta del pueblo, se buscó de nuevo el punto de origen de la falta de presión y por parte de un equipo de fugas se delimitó en la calle dels Dolors, un posible tapón. En ese momento y dada la cercanía al 12 de agosto y valorando la problemática que se podía generar si se cortaba a toda la población, se decidió posponer la actuación después de agosto. Cabe señalar que, como se comentó a la gente en una reunión, el corte de agua cada vez provoca nuevos arrastres de cal hacia los puntos donde existe un taponamiento grande o leve, que en todo caso pro-

voca que se haga cada vez mayor. Además de la dificultad de saber si el punto exacto donde se pica es el lugar exacto donde está el tapón de cal.

En todo caso las calles paralelas a la Plaza Mayor, dirección hacia la Todolella, tuvieron durante el verano falta de suministro durante muchas horas al día, por la falta de presión y de acceso del agua a esta parte del pueblo, ya que toda el agua se consumía en las zonas de cota más baja de Forcall.

En el mes de septiembre se llevó a cabo una actuación en la calle dels Dolors y se encontraron hasta tres taponamientos diferentes, si bien es cierto que salieron más abajo de donde se había marcado. Desde entonces, se han encontrado hasta siete taponamientos más (los dos más importantes en la Plaza Mayor y en la calle Sant Vicent), donde la tubería estaba prácticamente colmatada de cal, también en las calles Fray Gaspar, Cura Carceller y Sant Cristófol, así como en Tomás Salvador. Por otro lado, se han desatascado innumerables filtros y entradas de casas, dado que cada vez que se corta y se vuelve a dar el agua colmata entradas de casa y taponamientos más adelante.

El problema persiste todavía y las próximas actuaciones que se han de llevar a cabo son hacia la calle Sant Ramon, donde después de arreglar en la calle dels Dolors, se han detectado problemas por esa vía, en las calles Sant Cristófol, Cura Carceller y Fray Gaspar al margen derecho desde el suministro de la calle Sant Vicent, dirección a la Todolella y también hacia la calle Residencia. No obstante, dado la dificultad de encontrar el punto exacto donde se encuentran los taponamientos y la imposibilidad de que los equipos de fuga encuentren los mismos, se está ac-

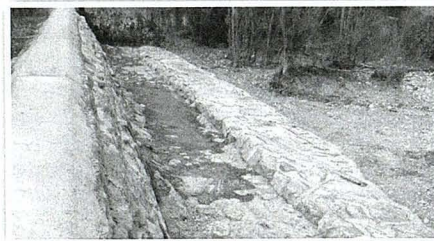
tuando desde el punto inicial de suministro hacia las puntas para ir eliminando el mayor número de taponamientos.

Desde el Ayuntamiento se pide comprensión, paciencia y también se pide disculpas, pero la gravedad del problema era bastante importante y se han ido eliminando los puntos más importantes de taponamiento en la general y las líneas principales. No obstante, cada vez que se encuentra un punto de tapón se tiende a pensar que es la solución definitiva, debido a la importancia de la obstrucción que se encuentra, pero después, con el mayor consumo y mayor número de gente en Forcall, se detecta que no ha sido la solución definitiva.

■ AZUD MOLÍ MATALÍ, BADENES Y LIMPIEZA RIO MORELLA

Desde la Conselleria de Presidencia, a través de la Agencia Valenciana de Seguridad y Respuesta a la Emergencias, se concedió una actuación directa al municipio de Forcall de 58.598 €, dirigidos a paliar los daños de las lluvias que, de manera constante, habían ido produciendo en el azud del Molí Matalí. Así una vez se habló con los regantes, se decidió actuar en este centenario azud que empezaba a mostrar síntomas de deterioro y que necesitaba de una ayuda importante para poder soportar el caudal de agua, así como reforzar las paredes del mismo. Por ello, ante la solicitud se concedió esta ayuda que de manera directa ejecutó la empresa Tragsa por concesión de la Conselleria, subcontratando posteriormente a una empresa de la zona. Las actuaciones consistieron en el refuerzo y rejuntado de la pared del azud, la estabilización y refuerzo de la parte baja del mismo, donde el agua había producido daños, descarnando la base; así como el crecimiento en unos pocos centímetros de la parte de arriba del azud para poder retener más agua.

Por otro lado, dentro de estas ayudas por parte del Ayuntamiento de Forcall también se solicitó otra ayuda para poder mejorar los badenes del río Cantavieja, que actualmente está colmatado de grava, como el badén del río de Xiva, en una situación similar. Esto provoca que en cada crecida el agua pase por encima, impidiendo el paso para viandantes y dificultándolo para vehículos.

Además, en el caso del río Cantavieja, se ha desestimado en varias ocasiones la solicitud. Ahora se ha concedido una ayuda por parte de la Conselleria de Presidencia de 33.516,09€ y se ha solicitado a la empresa Tragsa la redacción del proyecto y la solicitud de permisos tanto a la Confederación del Ebro, como a la Conselleria de Medio Ambiente para poder llevar a cabo tanto la limpieza de gravas como la mejora de los badenes.

Por último, destacar que la empresa Tragsa ha llevado a cabo la limpieza de unos 200 metros del río Morella desde el azud hasta el puente sobre la carretera, dado el gran volumen de troncos y maleza que había en la zona y que podían provocar situaciones de peligro ante una avenida del río por taponamiento. Esta actuación se ha llevado a cabo por la Confederación del Ebro y ante las peticiones realizadas.

■ LINEA ESCATRON Y CONVENIO CON RED ELÉCTRICA DE ESPAÑA

Se están ejecutando desde el pasado mes de julio las actuaciones en el desvío de la línea eléctrica que pasa junto al pueblo, la llamada línea de Escatrón. Estas obras han comenzado con las cimentaciones de los puntos por donde se alzarán posteriormente las torres que sustentarán la línea y el desvío. En todo caso las obras van al ritmo previsto

y se espera que esta primavera se empiece con la instalación de las torres, para posteriormente dar lugar a la eliminación de este molesto tramo de la línea.

Por otro lado, tal y como se anunció aquí en el Bisgargis, definitivamente Red Eléctrica de España colaborará también en el proyecto de mejora de la residencia. Ya lo había hecho anteriormente con una donación y ahora desde el Ayuntamiento se ha conseguido una nueva ayuda de otros 54.000 € que ayudará a mejorar la accesibilidad de la parte antigua de la residencia municipal, eliminando las antiguas duchas de los baños, así como mejorando la amplitud de varias puertas.

Con ello, la empresa suma 108.000€ al impulso de este servicio fundamental para la localidad de Forcall. Este convenio se ha firmado el pasado mes de julio y se va a licitar en pocos días.

■ PABELLÓN DE FIESTA Y POLIDEPORTIVO

El Ayuntamiento ha licitado y adjudicado dos actuaciones dirigidas a mejorar las condiciones de accesibilidad y normativa de los pabellones de la calle Sant Josep y del pabellón polideportivo. Ambas actuaciones quieren mejorar los sistemas de accesibilidad, evacuación, acústico y contra incendios para adaptarlos a la normativa vigente y cuentan con un presupuesto de 17.581,94€, en el caso del pabellón de la calle Sant Josep, que ha sido adjudicado a la empresa local construcciones Francisco Membrado, que hizo la mejor oferta económica. Por otro lado, la actuación del Pabellón Polideportivo y Multiusos cuenta con un presupuesto de 45.011,72€ y ha sido adjudicado a una empresa de Olocau del Rey, quien también realizó la mejor oferta.

Ambas obras cuentan con una subvención del 100% dentro de los planes de Cooperación de la Diputación de Castellón.

■ MEJORAS IGLESIA DEL CONVENTO.

Ha finalizado el pasado mes de noviembre, una pequeña actuación en el tejado de la iglesia del convento. En este espacio recientemente se realizó la exposición del Capitá Groc.

Se habían pedido varias ayudas a diferentes organismos, para poder arreglar el tejado y

este espacio para que sea un nuevo lugar donde la cultura forcallana esté presente y se pueda preservar este rico patrimonio.

Así, uno de los organismos que se había solicitado, la Fundación Blasco de Alagón, ha concedido una ayuda de 15.000€ que por su cuantía ha permitido solamente centrar la actuación en la parte del tejado del acceso a la iglesia, que estaba muy deteriorado y que ha permitido también detectar el mal estado en el que se encuentra el tejado de la casa colindante (de la parte privada que cayó y que aún queda en pie), donde apoyan parte de las vigas de la iglesia. Además, también se ha realizado un nuevo desagüe que evite o disminuya la acumulación de agua que se da en este punto cuando llueve y que en gran medida provoca que entre agua a la iglesia. En todo caso la obra era totalmente necesaria y se quiere continuar actuando en este espacio, principalmente en el tejado, para que pueda estar plenamente restaurado lo antes posible.

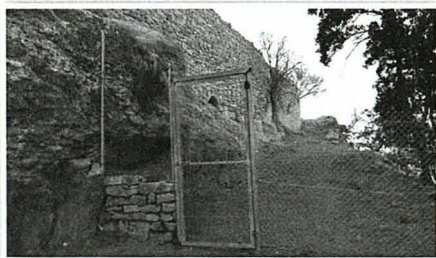
■ EXCAVACIONES MOLETA

Se han llevado a cabo nuevas actuaciones de excavación en la Moleta dels Frares. En este caso por parte del Ayuntamiento de Forcall se presentó un proyecto de 44.000€ a la Conselleria de Cultura, para poder llevar a cabo las actuaciones consensuadas con la propia Conselleria y el equipo técnico bajo la supervisión de Ferran Arasa. Finalmente, se concedió una ayuda de 40.000 €, asumiendo los 4.000€ restantes el Ayuntamiento.

Cabe destacar que el proyecto multidisciplinar que se presentó, dirigido por el arqueólogo Ramiro Pérez y por diferentes técnicos (restauradores, arquitectos, aparejadores, paredador de piedra en seco), fue el mejor puntuado y valorado de toda la Comunidad Valenciana, así como que ha sido el primer proyecto técnico visado con la construcción única y exclusiva del método de "pedra en sec", tan importante en nuestra zona.

Las obras consistieron en la excavación y restauración de la entrada principal, destacando que la antigua pared y parte de la muralla original se habían desprendido hace un par de años, debido a las tormentas que hicieron que se produjera un "portell" que impedía el acceso a la Moleta por la puerta principal. Así se ha levantado esta pared de

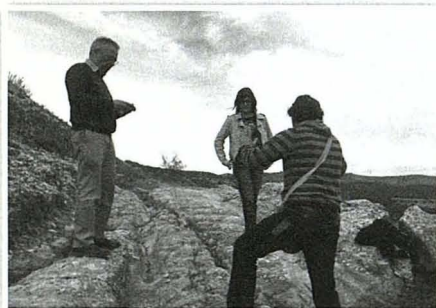

Actuación en la muralla

Visita directora general y arqueólogo.

más de 6 metros de altura y unos 20 m de longitud, desescombrando la parte de la entrada, consiguiendo restaurar también parte de la muralla original, así como recuperando el vallado que se había puesto hace unos años.

Esta ayuda es la más importante que se concede desde hace años, ya que anteriormente las ayudas eran menores y de porcentajes con más aportación para el Ayuntamiento. Destacar por tanto que se vuelvan a conceder estas ayudas para poder desarrollar estos proyectos tan importantes. Al respecto señalar también que este pasado 2017 se han mantenido hasta tres reuniones con la Diputación de Castellón por parte del alcalde para recabar ayuda de esta institución, que de momento nunca ha invertido directamente en este espacio, a pesar de que tiene unas campañas anuales de arqueología. Si es

cierto que la Moleta dels Frares se ha incorporado al proyecto Castellón arqueológico que da a conocer digitalmente y topográficamente los yacimientos de la provincia de Castellón.

Por otro lado, destacar que se han instalado en la Moleta nuevos paneles interpretativos que han contado con la ayuda de la Agencia Valenciana de Turismo y que permiten conocer mejor el yacimiento y ponerlo en valor.

■ PISTAS MEJORA

La Conselleria de Agricultura, ha concedido una ayuda al Ayuntamiento de Forcall para poder pavimentar el acceso a explotaciones ganaderas y agrarias. La cuantía de la misma es de 37.018€ que permitirán mejorar 1.078 metros lineales con una amplitud de unos 3 metros de ancho. Así las actuaciones que ya se están desarrollando se centran en los accesos a las granjas de la zona de la carretera de Zorita, a las granjas y la zona de la Torreta, así como a la Torre Bergantes y la pista de Xiva hasta la Torre Amela. También se ha actuado en la zona de acceso a los depósitos, desde la ermita, ya que esta pista se había deteriorado por el desgaste del cemento y se levantaba el mallazo de la pista, lo que hacía peligroso el tránsito. También se quiere actuar esta primavera de 2018 en otros puntos de subidas y pendientes pronunciadas.

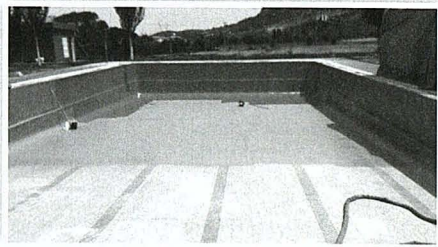
Esta ayuda esta concedida para ejecutarla en dos anualidades y debido a que algunas pistas pasan por sitios con protección o que son vías pecuarias se ha tenido que solicitar los correspondientes permisos. Destacar que las obras han sido adjudicadas a la empresa de la localidad de Francisco Monfort.

■ RESIDENCIA

Se ha licitado una nueva parte de obra en la residencia municipal por valor de 68.156,08€, que permitirán poder llevar a cabo la finalización de la planta de arriba y de las cinco habitaciones dobles, además de adecuar a la planta baja una sala multiusos. Esta cuantía corresponde a la ayuda otorgada por el IVACE, como consecuencia del fondo de compensación eólica.

Por otro lado, destacar que el pasado mes de diciembre el alcalde de Forcall ha

mantenido una reunión con la Secretaria Autonómica de Bienestar Social, para planificar y ultimar la finalización de las obras en este 2018, poniendo en uso definitivamente 15 plazas más, ya que se tienen que crear 5 habitaciones dobles y 5 habitaciones individuales para adaptar el centro a la nueva normativa. Por ello, en la reunión se habló la posibilidad de concertar aproximadamente la mitad de las plazas nuevas hacia el mes de septiembre de 2018, así como dejar el resto para disposición de acceso libre, para aquellas personas que se puedan pagar la plaza y que, por razón de no tener el grado de dependencia necesario para poder acceder a las plazas concertadas con la Conselleria, puedan tener espacio en la residencia. Destacar finalmente que además de lo dicho anteriormente sobre la ayuda de REE, también se ha conseguido otra ayuda, menor esta, pero no por ello menos importante de 2.000€ para poder llevar a cabo mejoras en la residencia por parte de la empresa Renomar.

■ MESON DE LA VILA

Por parte del Ayuntamiento de Forcall se ha decidido resolver el contrato de concesión de gestión del Mesón de la Vila a los anteriores inquilinos, debido a los múltiples incumplimientos del pliego de concesión que se estaban dando, desde la apertura a la correcta prestación del servicio, así como a la falta de pago del concesionario que acumulaba retrasos.

Así finalmente en el pasado mes de octubre se firmó el acta final del anterior inquilino con quien el Ayuntamiento va a iniciar una demanda por los impagos producidos que entre el Mesón de la Vila y la Casa del Metge, supera los 6.000€.

Recordar que fue el único licitador en la última concesión que se sacó a licitación.

De momento nadie se ha interesado en gestionar este espacio y se está valorando la posibilidad de volver a sacarlo a licitación.

■ PISCINA MUNICIPAL

Este pasado verano la piscina de Forcall estrenó las mejoras que se habían llevado a cabo, mayoritariamente en el vaso grande, y que consistieron en el recubrimiento de poliurea en caliente de todas las paredes de

la piscina y el pintado posterior, para evitar la pérdida de agua que se venía produciendo de manera continua y que hacía que se tuviera que llenar cada dos días las pérdidas que se producían, muy cuantiosas en litros. Por eso este verano se ha evitado esas pérdidas a la vez que se ha conseguido que el agua estuviera más caliente para el mejor disfrute de todos los usuarios. Esto unido a que se sustituyó todo el borde la piscina grande que ya estaba muy deteriorado, ha hecho que mejore sustancialmente la piscina. Esta actuación tuvo lugar después de estudiar las diferentes alternativas que se ofrecían para poder llevar a cabo la reparación de este espacio, decantándose definitivamente por esta actuación más económica y que se garantizaba a 10 años.

El montante de la actuación fue de unos 18.500 € para la poliurea de la piscina y de 4.200 € para la sustitución del borde.

■ AYUDAS EMPLEO

El Ayuntamiento de Forcall ha sido receptor de múltiples ayudas de contratación por parte del SERVEF, así a finales de año estas ayudas han permitido la contratación de 4 nuevas personas para un periodo de 6 meses. Dos de estas personas han accedido

para ayudas a parados mayores de 30 años y realizan trabajos de dinamización cultural y social, desde los más pequeños con la actual escoleta de Nadal, hasta los más mayores, con los jubilados, iniciándose en breve la unidad de respiro, así también como la apertura de la biblioteca.

Por otro lado, dos personas han accedido a través de parados de larga duración, cuyos trabajos refuerzan la brigada de obras y servicios del pueblo.

Destacar también que el Ayuntamiento había recibido una ayuda para contratar a tres jóvenes formados y en desempleo por un periodo de un año. No obstante, dos de las personas contratadas renunciaron por haber conseguido durante la ayuda un trabajo más acorde a su formación (objetivo del programa) y otra de las personas sigue con el contrato.

Por último, recientemente se ha puesto en marcha las brigadas de mitigación de emergencias, es una ayuda con la que se han contratado 5 personas durante un periodo de 6 meses con un doble objetivo. Por un lado, realizar limpieza silvícola de masa forestal, de fajas perimetrales, pistas, barrancos, ríos, con el objetivo de tener más limpio todo ante posibles incendios y por el otro lado se quiere luchar contra la despoblación con la persistencia de este plan de empleo. En Forcall, dado que no existía gente al paro, se ha tenido que recurrir a parados de otras poblaciones, algunos con raíces en Forcall, que han aumentado al menos temporalmente el número de personas en el pueblo.

Actualmente Forcall también colabora en el taller de empleo que a nivel mancomunado se ha otorgado y en el que también han accedido gente de Forcall, iniciando de momento la formación teórica para después empezar a realizar actuaciones prácticas en cada una de las localidades de la Mancomunidad que se han adherido a este taller de empleo dedicado a viveros y jardines y limpieza silvícola.

■ INFRAESTRUCTURAS ACCESO A FORCALL Y COMARCA

Destacar que se han iniciado los trabajos de la N232 del Port de Querol, desde el puente de la Bota hasta la Torreta del Marques. Esta era una reivindicación histórica de todos

los pueblos de la Comarca y totalmente necesaria para vertebrar este territorio, desde el norte de España, hasta la costa con Vinaròs. Así también desde el municipio de Forcall se había participado en reuniones y se habían presentado iniciativas y mociones conjuntamente con otros municipios e instituciones para que se pudiera llevar cuanto antes este proyecto que ahora se inicia con un plazo de ejecución de tres años y con una adjudicación por 40 millones de € a una UTE formada por Pavasal, Sarrión y Nortunel. Una actuación de unos 8 km que inciden principalmente en el Port de Querol, con la construcción de estructuras, viaductos, y falsos túneles.

La obra ha comenzado de momento con pequeños movimientos de tierra y el desbroce de los espacios por donde transitará el trazado. Recordar que esta vía es la que a futuro debiera convertirse en la A68, por la que se está reivindicando que las obras continúen desde Zaragoza hacia Vinaròs.

Por otro lado, aunque menos importante tanto por su cuantía como por el impacto, la Diputación de Castellón ha finalizado el asfaltado de la mitad que faltaba del Camí de la Canà, permitiendo ahora un mejor tránsito por este espacio y finalizando la actuación que dividía la Canà en dos a ejecutar entre Conselleria que ejecutó el 2016 y la Diputación que ha finalizado el pasado mes de noviembre. Se trataba también de una reivindicación histórica por el mal estado del pavimento, lleno baches en todo este tramo.

■ RAMPA HOGAR DEL JUBILADO

Se han llevado a cabo mejoras en la accesibilidad del hogar del jubilado, destacando que se ha reconstruido la rampa existente adaptándola a la normativa vigente para poder cumplir plenamente con la accesibilidad de este espacio. Así se podrán conseguir otras ayudas de otra índole dado que se podrá legalizar este espacio. Para ello además se han tenido que mejorar los baños, también adaptándolos a los discapacitados. Esta actuación ha venido a costar casi 6.000€ que ha aportado el Ayuntamiento que, a su vez, ha contado con una ayuda de la Diputación de Castellón de unos 2.400€.

Fira de Nadal

NOTÍCIES BREUS

■ NAIXIMENTS

El dia 21 d'octubre, a Barcelona, **Queralt Bergadà Carbó**, filla de Dani i Rosa (ca Torrero).

Moltes felicitats

■ MATRIMONI

El dia 16 de setembre, a la ermita de la Mare de Déu de la Consolació de Forcall, van contraure matrimoni **Jordi Orti Raspall** i **Lidón Ferrer Gil**.

Ehonorabona

■ CONCERT DE NADAL AMB LES FOLIES

El dia 23 de desembre l'escola de música i rondalla Les Folies de Forcall, va realitzar la quarta edició del tradicional concert de Nadal, a la sala d'actes de l'ajuntament, aquest any amb la participació dels membres més menuts. L'escola compta amb músics de Forcall, Morella, Olocau, La Mata i La Todolella.

■ FIRA DE NADAL

El divendres 8 de desembre es va celebrar a Forcall la ja tradicional Fira de Nadal, amb la participació de diverses associacions i voluntaris, entre els que va estar present la Colònia Forcallana-catalana, amb una nova proposta, la realització de un quadre a l'oli amb la participació dels xiquets i no tant xiquets que es van apropar a la nostra paradeta, cal agrair a Paquita Prades la seva col·laboració i paciència. El resultat el podem veure a la portada d'aquest butlletí.

■ DEFUNCIONS

El dia 13 de juny, a l'Hospitalet, **Damián Rubio Peraba**, als 62 anys, marit de Teresa Carceller (ca Morondo).

El dia 11 d'octubre, a Forcall, **Esteban Mampel Carceller**, als 82 anys.

El dia 1 de novembre, a Forcall, **Natividad Moya Boix** (ca Moreres), als 94 anys.

El dia 4 de novembre, a Barcelona, **Alejandro Uriz Urdapilleta**, als 85 anys, marit de Pilar Carbó (Agüelota).

El dia 21 de novembre, a Forcall, **Jose Querol Amela** (ca Albardé), als 83 anys.

El dia 21 de desembre, a Barcelona, **Neus Rull Laborda**, als 95 anys, vídua de José Ripollés, (ca Carboné) vocal de la primera junta de la Colònia.

El dia 1 de gener, **Francisco Sorribas Cortes**, als 88 anys, pare de Paco de l'Estanc, va ser enterrat a Las Parras de Castellote.

En pau descansin

■ ENTRADA DEL MAIO I LES COSTELLES

Des del pinar de Saranyana fins a la plaça major de Forcall, aquest es el recorregut que el passat 23 de desembre van fer els set troncs que serviran per muntar la barraca. Un nodrit grup format per membres de la Santantonà i de la Confraria van ser els encarregats de fer la feina, en una jornada molt completa i esperada, preludi de les festes de Sant Antoni, en la que no va faltar, la volta al poble amb l'esquellot, un bon dinar per recuperar forces i orquestra i disco-mòvil al pavelló.

CRUCIGARGIS n° 76 per Francesc Carceller

Monitor d'escacs a edami. Director del centre d'escacs Sant Cugat

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	
1																
2																
3																
4																
5																
6																
7																
8																
9																
10																
11																
12																
13																
14																
15																

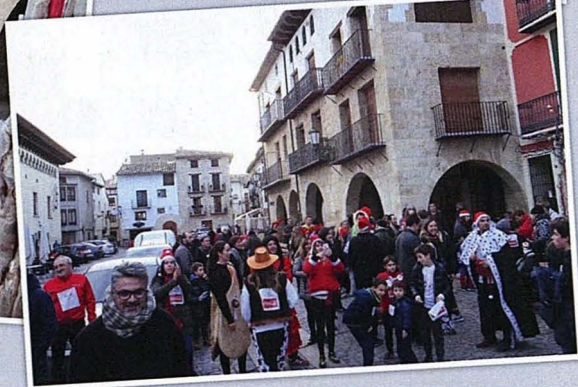
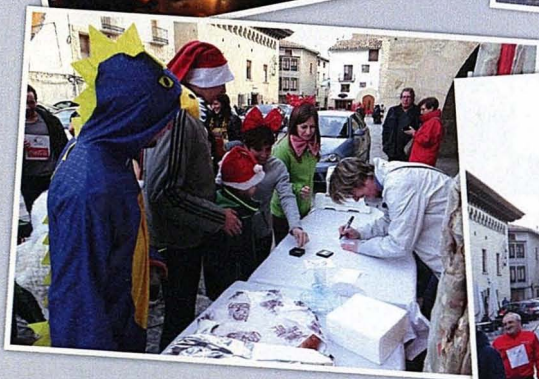
HORIZONTALES: 1. Un plato muy conocido en Forcall (dos palabras). 2. En valencià, una de las setas más buscadas que se dan en el municipio. Y ahora de nuevo en valenciano, una bebida típica para los días de mucho frío. 3. Símbolo del sodio. Desmenuzad con los dientes. Campeón. Barca de pequeño tamaño. 4. Aplicará el riego a un terreno. Entrega. Terminación verbal. 5. En sentido contrario, el origen en Italia de una conocida marca española de coches. Poner fecha o datos a un documento o hecho. Dios del Sol. Nitrógeno. 6. Al revés, interjección arriera. De nuevo al revés, expresión tenística. De nuevo al revés, el animal come tranquilamente en el campo, al aire libre. Exista. 7. Consonante. Trámite según el cual, una empresa puede pedir la exención de puestos de

trabajo. En valencià, pastas muy típicas y sabrosas del Forcall y alrededores. 8. El otro nombre que se le da a la Olla Forcallana. En sentido contrario, la pata de vaca, ciervo u otro herbívoro secada y curada como el jamón. 9. Instituto oficial que establece estadísticas en todos los ámbitos. En sentido contrario, en plural y en valencià, otro dulce relleno muy apreciado. Interjección arriera. 10. En sentido contrario, eleven, aüpen. En este momento y con urgencia. La segunda. Cincuenta romanos. La primera. 11. Cadenilla de oro o de plata que los romanos solían poner en cualquier alhaja. Al revés y en plural, habilidades o recursos para ejecutar cosas o conseguir algo. 12. Al revés, fenómeno inexplicable, extraterrestre. Otra comida típica del Forcall. Al revés, nombre de varón. 13. La primera. Consonante vinculada al plural. Vocal. Instrumento musical. La última vocal. 14. En valencià y en plural, otro pasta deliciosa. De nuevo al revés, me dirigí hacia algún lugar. 15. Superficies. Vocal repetida. La misma vocal. Otro dulce exquisito del Forcall.

VERTICALES: 1. Mamífero del orden de los monotemas, del tamaño aproximado de un conejo, con el hocico semejante al hocico de un pato, Quia. 2. Alabarás. Al revés, labore, trabajo. Voz de mar. 3. Cincuenta y cinco romanos. Al revés, marchar. Excluiré a algo o a alguien, exceptuaré. 4. En femenino, que lleva o conduce aire. Europa. Unidad de medida de volumen de la antigua Babilonia equivalente a un litro. 5. Al revés, cierto deporte. En plural, otra seta apreciada que se da por la zona del Forcall. Cincuenta romanos. Plural de pronombre posesivo. 6. Embate y golpe de la ola. Al revés, comuna francesa situada en Aisne. Un romano. 7. Al revés, calor grande. Destino final de un proyecto o carrera. Anfíbio. 8. Consonante. No cree en dios. Vocal. Afirmativo. Ahora mismo. 9. Aquí. Gran empresa española presidida por el también presidente de uno de los clubes más poderosos de Europa. Al revés, prohibido de tocar, comer o mencionar. Vocal. 10. Artículo en femenino y plural. Al revés, estado soberano árabe. En valencià, otro producto muy típico forcallano, básicamente hecho de leche. 11. Consonante repetida. Quinientos. Persona fácil de engañar, muy simple. Campeón. 12. Resina fósil de color amarillo. En valencià, zagal, chaval. Al revés, siglas de la Unión Liberal de Navarra. Cien romanos. 13. Nave, barco. Al revés, objeto. Vino o fue a algún lugar. 14. Preposición. Plural de letra. Vocales. Universidad de Cantabria. 15. Carne exquisita y muy apreciada en Forcall y en todas partes. Hongo muy apreciado que no brota fuera de la tierra, se usan cerdos y perros adiestrados para su búsqueda.

NADALS

CURSA SANT SILVESTRE

EXEMPLAR GRATUÏT

E-MAIL: CFORC@HOTMAIL.COM

SI VOLEU INFORMACIÓ DE FORCALL, LES FESTES, ACTIVITATS, ESTABLIMENTS O VISITAR ELS SEUS MUSEUS I LLOCS D'INTERÉS, CONTACTEU AMB L'OFICINA DE TURISME (TEL. 964171290) O VISITEU LA PÀGINA WEB [HTTP://WWW.FORCALL.ES](http://WWW.FORCALL.ES)

BISGARGIS: C/ Bruc, 62, pral., 2^a - 08009 Barcelona

FOTOS: Ismael Carbó, Ximo Segura, Mònica Segura, Mariló Vallés, Montse la Vega i Sergi Bordàs.

EDITA: Colònia Forcallano-catalana.

REDACCIÓ: Carme Ferrer, Sergi Bordàs i Ismael Carbó.

IMPRIMEIX: TORMIQ, S.L. Arts Gràfiques - www.tormiq.com

GENERALITAT
VALENCIANA

TOTS
A UNA
veu

CONSELLERIA DE TRANSPARÈNCIA, RESPONSABILITAT
SOCIAL, PARTICIPACIÓ I COOPERACIÓ